

реалност. Но в една по-друга перспектива виждаме тяхната художествено-философска общовалидност и стойност. „Падналият“ „долен“ свят на Блудницата, на низките земни страсти, където красотата е само привидност, прикритие на тлението и смъртта, е всъщност буржоазното общество, основано на несправедливостта, враждата и робството. То е обречено, вечната и безкрайна справедливост изисква неговата гибел. Историческият ход на времето, историческият закон (тук един вариант на есхатологичния край на всяко време и свършека на всичко съществуващо), в чиято справедливост никой не може да се съмнява, е оня висш съдия, оная висша сила, която поставя всичко на мястото му. И не се иска голямо въображение, за да се види, че „Тютюн“ – това е адът. Същата непрекословност и неотвратимост на решението, същото „оставете всяка надежда“, същото мрачно тържество на неумолимата вечна правда.

Затова не бива да се учудваме, когато дочуем инфернални ноти, сатанински мотиви в изображението на един съвсем прозаичен, дълбоко непоетичен свят, какъвто е светът на нашата буржоазия между двете войни. За да я отрече морално, Димитър Димов трябваше да я удостои естетически. Всеки може да каже, че той ѝ прави голям комплимент, като открива поетичен, трагедиен план в нейната историческа съдба. Но Димитър Димов не може да види човешката съдба, освен в трагично осветление. Например неговият герой Баташки от гледище на историческата достоверност е много по-характерен за облика на българската буржоазия, тоя дребен и мазен гешефтар, тоя безскрупулен простак. Но за Димитър Димов той не е интересен. Реалното ежедневие, сивотата на житейската пошлост не са неговата стихия. На него му дай не сополивите ратайчета на сатаната, а самия сатана в целия му сатанински блясък.

Романтичното му въображение вижда българските тютюнджии като демонични представители на злото, олицетворение на световното зло. Търговският агент, представител на „Ремсетма“, Курт Венкел, достатъчно прозаична личност в живота, се явява като трагичен Вагнеров герой, черен тевтонски рицар, обладан от налудничавата мечта за световно господство на немската раса. Всеки частен случай Димитър Димов подвежда под нещо по-общо от човешката история - някакъв мит или тип на човешко поведение. Пак повтарям, това не е рационален процес, логическа постройка. Такава една представа се ражда спонтанно в